

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»**

КЩЕН НАТАЛІЯ ВАЛЕНТИНІВНА

УДК 343.158

**ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ПЕРЕВІРКИ ВИРОКІВ, ПОСТАНОВ,
УХВАЛ СУДУ, ЯКІ НЕ НАБРАЛИ ЗАКОННОЇ СИЛИ**

**Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис
Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
КЛИМЕНКО Ніна Іванівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри криміналістики;

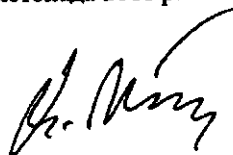
кандидат юридичних наук
КОРОВАЙКО Олександр Іванович,
суддя Апеляційного суду Херсонської області

Захист відбудеться «17» грудня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23 (зал засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 15 листопада 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Тіщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Здійснення ефективної судової реформи в Україні вимагає не тільки наближення українського кримінально-процесуального законодавства до міжнародних та європейських стандартів, але й побудови такої системи перегляду судових рішень, яка б не допускала набрання законної сили незаконними та необґрунтованими вироками, ухвалами, постановами. Правосуддя у кримінальних справах за своєю сутністю не було би правосуддям, якби закон не надавав зацікавленим особам права на оскарження судового рішення та виправлення судової помилки ще до того, як рішення набрало законної сили. Статтею 2 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено право людини на оскарження у кримінальних справах: кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом.

Законність та обґрунтованість є вимогами, яким повинні відповідати всі судові рішення у кримінальних справах, однак наявність скасованих в апеляційному та касаційному порядку судових рішень свідчить про факти постановлення судами незаконних та необґрунтованих судових рішень.

Внаслідок «малої судової реформи» 2001 р. та судової реформи 2010 р. до КПК України були внесені істотні зміни щодо системи перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, але вони ще не стали предметом комплексного дослідження. В умовах розробки проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України існує необхідність підготовки наукових рекомендацій щодо удосконалення системи та порядку перевірки судових рішень, які не набрали законної сили.

У зв'язку із цим актуальним є дослідження проблематики перевірки судових рішень, які не набрали законної сили. Форми перевірки судових рішень – апеляційне та касаційне провадження – досліджувалися у кримінально-процесуальній доктрині такими вченими, як О.С. Александров, Б.Г. Бардамов, С.І. Беззубов, Н.Р. Бобечко, Л.О. Богословська, М.М. Гродзинський, М.М. Гультай, О.А. Дінер, Д.О. Захаров, М.М. Ковтун, М.О. Колоколов, О.Ю. Костюченко, Е.Ф. Куцова, Н.В. Лантух, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, Є.Г. Мартинчик, І.Ю. Мірошников, Т.Г. Морщакова, Я.О. Мотовіловкер, І.І. Мухін, Г.М. Омеляненко, О.М. Палієва, І.Л. Петрухін, І.Д. Перлов, П.П. Пилипчук, В.А. Познанський, С.В. Познишев, Л.Г. Пономаренко, В.О. Попелюшко, К.З. Постовський, Г.М. Разінкіна, А.Л. Рівлін, М.І. Сірий, В.І. Сліпченко, В.К. Случевський, М.С. Строгович, О.О. Сухова, О.П. Темушкін, Д.В. Філін, І.Я. Фойницький, В.М. Хотенець, А.Л. Ципкін, М.О. Чельцов та ін.

Провадження у будь-якій стадії кримінального процесу характеризується наявністю загальних умов провадження у стадії, які є проявом кримінально-процесуальної форми і визначають вимоги до здійснення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Незважаючи на важливість правових положень, які є загальними умовами щодо провадження із перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, у доктрині наявні лише фрагментарні, несистематизовані дослідження цієї проблематики.

Характерним рисам та специфічним принципам радянської касації присвячена велика кількість наукових праць таких учених, як І.Ф. Афанасьєв, М.М. Гродзинський, Е.Ф. Куцова, Є.Г. Мартинчик, Я.О. Мотовіловкер, В.С. Ніколаєв, І.Д. Перлов, В.А. Познанський, А.Л. Рівлін, М.С. Строгович, М.О. Чельцов та ін. Рисам апеляційного та касаційного провадження в російському кримінальному процесі присвячено праці Б.Г. Бардамова, С.І. Беззубова, В.Б. Калмикова, Н.В. Лантух, О.І. Лагодіної, Є.Г. Мартинчика, О.М. Палієвої, Г.М. Разінкіної, О.О. Сухової, Р.Х. Якупова та ін. Такі українські дослідники, як Н.Р. Бобечко, В.П. Бойко, Ю.П. Ковбаса, Л.С. Кульчак, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, В.І. Маринів, І.Ю. Мірошников, Г.М. Омельяненко, Л.Д. Удалова, Д.В. Філін та ін. досліджують проблеми рис (власностей) апеляційного та касаційного провадження у сучасному кримінальному процесі України.

Однак частина цих наукових досліджень здійснювалася на основі кримінально-процесуального законодавства СРСР або на основі російського кримінально-процесуального законодавства. Крім того, ця проблематика досліджується, як правило, у межах більш загальних проблем перевірки судових рішень, які не набрали законної сили. Наукові праці вітчизняних учених присвячені, як правило, окремому дослідженню характерних рис апеляційного та касаційного проваджень, причому риси касаційного провадження характеризуються безвідносно того, чи стосується воно перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, чи перевірки судових рішень, які набрали законної сили.

У сучасній кримінально-процесуальній доктрині практично не використовується термін «загальні умови» щодо провадження із перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили. Відсутні наукові праці, які було б присвячено комплексній розробці проблеми загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили. Таким чином, стан наукової розробки цієї проблеми є незадовільним, у зв'язку з чим вона потребує подальшого наукового дослідження у частині поняття та правової природи загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, їх співвідношення з принципами кримінального процесу, системи та характеристики окремих загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося у межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006-2010 роки, яка була складовою плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у розробці системної концепції загальних умов перевірки судових рішень у кримінальних справах, що не набрали законної сили, а також у внесенні відповідних пропозицій щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України у частині перевірки судових рішень, які не набрали законної сили.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

визначити поняття та правову природу загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили;

сформулювати систему загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили;

розкрити сутність та значення свободи оскарження судових рішень, які не набрали законної сили;

сформулювати предмет апеляційної та касаційної перевірки у кримінальних справах;

визначити обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили;

з'ясувати сутність недопустимості «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили;

розкрити сутність та значення можливості прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судом;

охарактеризувати широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій;

внести науково обгрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України з питань загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають при перевірці судових рішень у кримінальних справах, які не набрали законної сили.

Предметом дослідження є загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність та особливості загальних умов перевірки судових рішень, що не набрали законної сили, у кримінальних справах (п.п

1.4, 1.5). Метод системно-структурного аналізу дав можливість дослідити місце перевірки вироків, постанов, ухвал суду в системі стадій кримінального процесу та форми перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили (п.п. 1.1, 1.2). Метод системного аналізу правових норм застосовувався при дослідженні кримінально-процесуальних норм. Порівняльно-правовий метод було застосовано в процесі порівняння норм кримінально-процесуального права України та іноземних держав (п.п. 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.3, 2.4). Логіко-нормативний метод використовувався для формування пропозицій щодо удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства та проектів КПК (п.п. 2.1, 2.2, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7). Історичний метод застосовувався для дослідження процесу становлення теорії загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили (п. 1.3), при дослідженні кримінально-процесуального законодавства СРСР (п. 2.6). Всі методи дослідження використовувалися у взаємозв'язку, що забезпечило переконливість і достовірність наукових результатів.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові положення, що містяться у працях українських і зарубіжних дослідників із кримінально-процесуального права.

Нормативну базу дослідження становлять акти законодавства України та зарубіжних держав (Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Туркменістану, Федеративної Республіки Німеччина, Франції), Модельний КПК для держав-учасниць СНД.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати узагальнення 100 судових рішень апеляційних судів України, рішень Верховного Суду України, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим комплексним дослідженням проблеми загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам наукової новизни. До них слід віднести такі:

уперше:

запропоновано визначення загальних умов перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, як базових правових положень, обумовлених принципами кримінального процесу, що виражають специфіку процесуальної процедури та визначають вимоги щодо провадження процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у провадженні з перевірки вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили;

висунуто та обґрунтовано тезу, що у межах загальних умов стадій апеляційного та касаційного провадження існують специфічні (спільні для апеляційного та касаційного (у частині судових рішень, які не набрали законної сили) провадження) умови (положення) перевірки судових рішень, які не на-

брали законної сили, які повністю охоплюють загальні умови апеляційного провадження та загальні умови касаційного провадження у частині судових рішень, які не набрали законної сили;

запропоновано визначення свободи оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, як правового положення, що визначає сукупність правомочностей суб'єктів, інтересів яких стосуються судові рішення, які не набрали законної сили, з подання апеляційних та касаційних скарг, що є приводом до обов'язкового початку апеляційного або касаційного провадження (при дотриманні нормативних вимог щодо об'єктів, суб'єктів, умов, порядку оскарження);

сформульовано визначення забезпечення прав осіб, які беруть участь у перевірці вироків, постанов, ухвал суду, що не набрали законної сили, як загальної умови провадження з перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, що встановлює можливість та порядок участі сторін у засіданні суду апеляційної та касаційної інстанції, їх права та обов'язки з метою забезпечення реалізації принципу доступу до суду у судово-контрольних стадіях кримінального процесу України;

удосконалено:

обґрунтування тези про те, що предметом апеляційної перевірки може бути законність, обґрунтованість, справедливість судового рішення. Однак можливі ситуації, коли в апеляційному провадженні буде перевірятися лише законність вироку. Суд касаційної інстанції перевіряє лише законність та справедливість оскаржених судових рішень;

обґрунтування тези, що недопустимість «повороту до гіршого» включає заборону збільшувати суми, які підлягають стягненню за цивільним позовом, при перевірці справи вищестоящим судом;

обґрунтування тези, що недопустимість «повороту до гіршого» не поширюється на випадки скасування судових рішень, які не набрали законної сили, у випадках встановлення вищестоящим судом істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону (крім заборони скасовувати виправдувальний вирок або ухвалу, постанову про закриття справи лише з мотивів істотного порушення прав підсудного);

положення, що новими матеріалами в апеляційному та касаційному провадженні є об'єкти матеріального світу, які не досліджувалися судом першої або апеляційної інстанції, що подаються до апеляційного суду (предмети та документи) та касаційного суду (документи) або витребовуються ним, та встановлюють нові обставини, які мають значення для справи, а також випадки неправильного застосування норм кримінального закону та порушень норм кримінально-процесуального закону, і приєднані до матеріалів кримінальної справи ухвалою суду;

класифікацію апеляційних та касаційних підстав зміни та скасування судових рішень: підстави зміни (невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особистості засудженого); підстави скасування вироку

(однобічність та неповнота дізнання, досудового або судового слідства, істотне порушення кримінально-процесуального закону); підстави одночасно зміни та скасування судових рішень (невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи, неправильне застосування кримінального закону);

дістало подальшого розвитку:

теза про те, що до системи загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, належать: свобода оскарження судових рішень, які не набрали законної сили; предмет апеляційної та касаційної перевірки; обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; недопустимість «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; забезпечення прав осіб, які беруть участь у перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; можливість прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судом; широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій;

обґрунтування тези про неможливість виділення специфічних принципів стадій апеляційного та касаційного провадження;

обґрунтування тези про те, що загальні умови провадження із перевірки судових рішень, що не набрали законної сили, впливають із принципів кримінального процесу, є похідними від них у тій частині, що в окремих аспектах дія цього принципу поширюється лише на відповідне провадження;

теоретичні положення щодо удосконалення процедури забезпечення реалізації свободи оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, шляхом забезпечення кваліфікованої правової допомоги через обов'язкове призначення захисника (представника), якщо засуджений, виправданий, потерпілий, цивільний позивач або цивільний відповідач бажають оскаржити вирок, ухвалу, постанову суду;

теоретичні положення щодо уніфікації обсягу перевірки справи апеляційним та касаційним судом у частині: обов'язку суду апеляційної та касаційної інстанції вийти за межі вимог скарги, якщо цим не погіршується становище засудженого або виправданого; обов'язку вищестоящего суду при перевірці справи в апеляційному або касаційному порядку, якщо розгляд скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, прийняти таке рішення; можливості вищестоящего суду вийти за межі скарги у випадках виявлення істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону, незалежно від виду цих порушень;

обґрунтування тези про те, що рішення, винесені з істотними порушеннями вимог кримінально-процесуального закону, підлягають скасуванню за цією підставою незалежно від меж скарги (при дотриманні заборони скасовувати виправдувальний вирок або ухвалу, постанову про закриття справи лише з мотивів істотного порушення прав підсудного).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку теорії провадження з перевірки вироків, ухвал, постанов, що не набрали законної сили, у кримінальних справах (Акт про впровадження в навчальну та наукову діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 24.06.2011 р.);

нормотворчій діяльності – для вдосконалення правової регламентації провадження з перевірки вироків, ухвал, постанов, що не набрали законної сили, у кримінальних справах, підготовки проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України, удосконалення чинного Кримінально-процесуального кодексу України;

правозастосовчій діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні законодавства при перевірці вироків, ухвал, постанов, що не набрали законної сили, у кримінальних справах (Акт про впровадження в практичну діяльність Апеляційного суду Чернівецької області від 12.09.2011 р.);

навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Кримінальний процес», спеціальних курсів «Проблеми вдосконалення кримінально-процесуального законодавства», «Прийняття кримінально-процесуальних рішень» а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (Акт про впровадження в навчальну та наукову діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 24.06.2011 р.).

Апробація результатів дослідження. Висновки й положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи України» (м. Київ, 28 жовтня 2010 р.); Міжнародній науковій конференції «Дев'ять осінніх юридичних читання» (м. Хмельницький, 12–13 листопада 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Генезис публічного права: від становлення до сучасності» (м. Миколаїв, 26–27 листопада 2010 р.); Других Всеукраїнських наукових читаннях з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П. Колмакова (м. Одеса, 18–19 березня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 10 публікаціях, у тому числі 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, та 6 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, 2 розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисерта-

ції становить 242 сторінки, із них основного тексту – 199 сторінок, додатків (3) – 5 сторінок, списку використаних джерел, що містить 335 найменувань – 38 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими планами та програмами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ «Поняття та система загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили» складається з п'яти підрозділів, у яких розглянуто питання сутності провадження з перевірки судових рішень, що не набрали законної сили, у кримінальних справах, правової природи та системи загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

У підрозділі 1.1. *«Перевірка вироків, постанов, ухвал суду та система стадій кримінального процесу»* визначено місце провадження з перевірки судових рішень, що не набрали законної сили, у системі стадій кримінального процесу, яку було оновлено у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. Доведено необхідність виділення як ознаки стадії таких положень, які є загальними умовами провадження у стадії кримінального процесу. Констатовано, що апеляційне та касаційне провадження відповідають усім критеріям, за якими виокремлюються стадії кримінального процесу, а судові рішення, що не набрали законної сили, перевіряються у стадії апеляційного провадження, а судові рішення, що не набрали законної сили, передбачені частиною першою ст. 383 КПК – у стадії касаційного провадження, яка, у свою чергу, містить два види проваджень: щодо вироків та постанов, що не набрали законної сили, та щодо вироків, ухвал, постанов, що набрали законної сили.

У підрозділі 1.2. *«Форми перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили: перспективи удосконалення»* розкрито критерії розмежування апеляційної та касаційної перевірки судових рішень у кримінальних справах, що не набрали законної сили, з урахуванням історичних моделей цих форм та зарубіжного досвіду.

Порівняння цих форм перевірки судових рішень, що не набрали законної сили, здійснено за наступними критеріями, які стосуються: 1) звернення до суду (об'єкт та предмет оскарження; назва, форма скарги; строки звернення; суб'єкти звернення та їх права та обов'язки, компетенція; порядок звернення); 2) розгляду та вирішення скарги (об'єкт та предмет перевірки; суб'єкти перевірки; строки перевірки; процесуальна процедура перевірки; засоби збирання та перевірки доказів; суб'єкти, які беруть участь у перевір-

ці; підстави зміни та скасування судових рішень; обсяг перевірки справи; рішення, які приймаються за результатами перевірки).

Викладено авторське бачення шляхів реформування системи перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, у кримінальному процесі України.

У підрозділі 1.3. *«Історіографія проблеми загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили»* виділено напрямки дослідження питань загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, у вітчизняній кримінально-процесуальній доктрині: 1) дослідження принципів оскарження та загальних умов апеляційного оскарження у кримінально-процесуальній доктрині Російської імперії, до складу якої входила Україна; 2) дослідження загальних положень радянського касаційного провадження; 3) дослідження загальних положень в апеляційному провадженні, яке було відновлено в Україні та Російській Федерації; 4) дослідження положень, які є спільними для провадження із перевірки судових рішень, що не набрали законної сили.

У підрозділі 1.4. *«Поняття та правова природа загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили»* указано на проблемність визначення правової природи загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, враховуючи наявність декількох концептуальних підходів до її визначення у науковій та навчальній літературі. Автором заперечується можливість визнання загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, специфічними принципами відповідних стадій. Сформульовано визначення загальних умов стадій апеляційного та касаційного провадження.

Загальні умови перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, визначено як базові правові положення, обумовлені принципами кримінального процесу, що виражають специфіку процесуальної процедури та визначають вимоги до провадження процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у провадженні з перевірки вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили.

Загальні умови перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, обумовлені принципами кримінального процесу і є їх специфічним проявом у межах провадження з перевірки судових рішень, що не набрали законної сили.

У підрозділі 1.5. *«Система загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили: проблеми структурування»* досліджено різні наукові позиції щодо систематизації загальних положень стадій апеляційного та касаційного провадження.

Зазначено, що критеріями системи загальних умов перевірки є: пов'язаність спільним завданням; відносна самостійність кожного елементу системи (тобто зміст кожного елементу не повинен повторювати зміст іншого елементу або його частини); відсутність суперечностей між елементами; взаємопов'язаність та взаємозалежність елементів системи.

Сформульовано систему загальних умов стадії апеляційного провадження, стадії касаційного провадження та систему загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

До системи загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, віднесено: 1) свободу оскарження судових рішень, які не набрали законної сили; 2) предмет апеляційної та касаційної перевірки; 3) обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; 4) недопустимість «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; 5) забезпечення прав осіб, які беруть участь при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, що не набрали законної сили; 6) можливість прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судом; 7) широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій.

Аргументовано неможливість включення до цієї системи таких положень, як ревізійний порядок перевірки справи вищестоящим судом та обов'язковість вказівок вищестоящого суду для судів нижчих інстанцій та органів досудового розслідування при поверненні справи на нове чи додаткове розслідування, новий судовий чи апеляційний розгляд.

Другий розділ «Правова характеристика загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили» складається з семи підрозділів, у яких охарактеризовано загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

У підрозділі 2.1. «Свобода оскарження судових рішень, які не набрали законної сили» досліджено проблеми нормативної регламентації апеляційного та касаційного оскарження, його доступності для зацікавлених осіб. Відзначено необхідність удосконалення механізму надання правової допомоги адвокатами при оскарженні судових рішень засудженим, виправданим, потерпілим, цивільним позивачем або цивільним відповідачем. Підтримано та додатково аргументовано тезу про те, що принцип свободи оскарження судового вироку зазнав суттєвих змін у зв'язку із встановленням у ст. 350 КПК певних вимог до форми та змісту апеляції (В.І. Теремецький). Доведено недоцільність закріплення у КПК усної форми апеляційної скарги. Підтримано та додатково аргументовано пропозицію про необхідність виключення із ст. 348 КПК поняття «інтерес засудженого».

Відзначено, що нормативна сутність свободи оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, полягає у тому, що: 1) це положення спрямоване на реалізацію конституційного принципу судочинства: забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень суду, крім випадків, встановлених законом; 2) реалізується у межах суб'єктивного права суб'єкта кримінального процесу на оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, тобто має диспозитивний характер; 3) сприяє захисту публічних та приватних інтересів; 4) судові рішення може бути оскаржено суб'єктом, який має на це право, якщо, на його думку, це рішення стосується його інтересів; 5) таке оскарження має девальютивний та суспенсивний характер;

б) кримінально-процесуальне законодавство закріплює: об'єкти, суб'єктів, умови, порядок оскарження судових рішень, які не набрали законної сили.

У підрозділі 2.2. *«Забезпечення прав осіб, які беруть участь у перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили»* проаналізовано стан забезпечення прав сторін щодо участі в апеляційному та касаційному провадженні та відстоюванні перед судом своїх правових позицій. Обґрунтовано необхідність нормативної регламентації набуття підсудним статусу засудженого (виправданого): засудженим (виправданим) особа повинна вважатися лише після набрання вироком законної сили. Доведено, що некоректним є найменування «захисник» у випадку, якщо адвокат, який ще не допущений до участі у справі як захисник, подає апеляційну або касаційну скаргу. Тому необхідно доповнити перелік суб'єктів апеляційного та касаційного оскарження у КПК таким суб'єктом, як «особа, яка надає підсудному правову допомогу». Обґрунтовано необхідність передбачити у КПК обов'язковість участі захисника у апеляційній та касаційній перевірці судових рішень, які не набрали законної сили, у випадках, передбачених ст. 45 КПК, та у випадках, коли підсудний заявив клопотання про призначення захисника.

Звернено увагу на необхідність нормативної регламентації використання відеоконференцз'язку в апеляційному та касаційному провадженні, у зв'язку з чим вказано прогалини у діючій редакції ст. 85³ КПК.

У підрозділі 2.3. *«Предмет апеляційної та касаційної перевірки»* досліджено наукові позиції про законність, обґрунтованість та справедливість як можливий предмет апеляційної та касаційної перевірки. При цьому звернено увагу на те, що за діючими нормами КПК предметом апеляційної перевірки може бути законність, обґрунтованість, справедливість судового рішення, однак не завжди ці властивості перевіряються одночасно. Можливі ситуації, коли в апеляційному провадженні буде перевірятися лише законність вироку (коли в апеляції ставиться питання про скасування вироку у зв'язку з наявністю істотних порушень вимог КПК; при перевірці вироку, постановленого у порядку ч. 3 ст. 299 КПК). Суд касаційної інстанції перевіряє лише законність та справедливість оскаржених судових рішень.

У підрозділі 2.4. *«Обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили»* зазначено недоліки нормативної регламентації обсягу перевірки справи апеляційним та касаційним судами. Проаналізовано проблему можливості виходу апеляційного суду за межі апеляції, якщо цим не погіршується становище засудженого або виправданого; робиться висновок про таку можливість, оскільки це відповідає принципу справедливості.

Сформульовано авторське визначення обсягу перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, та висловлено пропозиції щодо удосконалення його нормативної регламентації.

Підтримано та додатково аргументовано тезу про можливість скасування вироку у зв'язку з наявністю істотних порушень вимог КПК (ст. 370 КПК), якщо на них немає вказівки в апеляції або касаційній скарзі (М.М. Гультай, Д.О. Захаров, Д.В. Філін).

У підрозділі 2.5. «Недопустимість «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили» звернено увагу на специфіку дії цього положення в апеляційному та касаційному провадженні. Обґрунтовано, що у стадії апеляційного провадження ця заборона законодавцем пов'язується і з юридичною, і з фактичною сторонами обвинувачення, а в касаційному провадженні – з неможливістю касаційного суду посилити покарання або застосувати закон про більш тяжкий злочин, оскільки у межах цієї стадії обґрунтованість судового рішення не перевіряється.

Сформульовано визначення недопустимості «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал, що не набрали законної сили.

У підрозділі 2.6. «Можливість прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судам» розглянуто правову природу нових (додаткових) матеріалів. Зазначено, що ці матеріали мають різну правову природу: частина з них є доказами, оскільки за їх допомогою встановлюються обставини, які входять до предмета доказування; інші – процесуальними засобами встановлення обставин, які мають значення для кримінальної справи, але не є доказами (наприклад, матеріали, які встановлюють факти істотного порушення вимог КПК при провадженні досудового розслідування або судового розгляду). Доведено, що нові матеріали-документи можуть бути подані до апеляційного та касаційного суду, а нові матеріали – предмети – можуть бути подані до апеляційного суду для їх дослідження у судовому слідстві.

Сформульовано визначення нових матеріалів у апеляційному та касаційному провадженні.

У підрозділі 2.7. «Широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій» досліджено питання розширення кола судових рішень, що виносяться за результатами апеляційного та касаційного розгляду, та уточнено підстави їх постановлення. Звернено увагу на те, що прийняття відповідного судового рішення вищестоящим судом залежить від того, чи виявлено у судовому рішенні судові помилки, і чи є можливість їх виправлення в апеляційному або касаційному порядку. Таке обумовлення пов'язано з тим, що за діючих норм ст.ст. 299, 365, 395 КПК, п. 8 ст. 348 КПК, апеляційний та касаційний суд не завжди можуть виправити допущені нижчестоящим судом помилки. Указано на необхідність нормативної регламентації повноваження апеляційного суду повертати справу у частині цивільного позову на новий судовий розгляд у порядку цивільного судочинства.

Запропоновано ч.1 ст. 378 КПК доповнити п. 5 такого змісту: «У разі встановлення відсутності події злочину, відсутності в діянні складу злочину та недоведеності участі підсудного у вчиненні злочину»; ст. 400¹ КПК після цифри 6 доповнити положенням: «крім п. 1, 2». Для уточнення порядку постановлення вироку апеляційним судом речення перше ч. 1 ст. 378 КПК треба викласти у такій редакції: «Апеляційний суд за результатами судового слідства скасовує вирок суду першої інстанції і постановляє свій вирок у випадках».

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні концепції загальних умов перевірки судових рішень у кримінальних справах, які не набрали законної сили. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Перевірка судових рішень, які не набрали законної сили, у кримінальних справах здійснюється у межах двох стадій кримінального процесу: стадії апеляційного провадження та стадії касаційного провадження. Апеляційне та касаційне провадження здійснюються на основі загальних умов (положень), що відображають сутність цих стадій і встановлюють порядок провадження процесуальних дій та прийняття рішень у цих провадженнях, і є ознаками цих стадій.

2. Реформування системи перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, у кримінальному процесі України має здійснюватися за такими основними напрямками: 1) закріплення у КПК України більшої кількості елементів моделі «повної апеляції»; 2) передбачення касаційної перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, лише у випадках, коли: справа розглядалася по першій інстанції за участі присяжних; апеляційним судом постановлено свій вирок або постанову.

3. Загальні умови перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, – це базові правові положення, обумовлені принципами кримінального процесу, що виражають специфіку процесуальної процедури та визначають вимоги до провадження процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у провадженні з перевірки вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили. Загальні умови перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, не є принципами кримінального процесу, оскільки вони не відповідають критеріям виділення принципів кримінального процесу, але вони обумовлені принципами кримінального процесу і є їх специфічним проявом у межах провадження з перевірки судових рішень, що не набрали законної сили.

4. Система загальних умов провадження перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, складається із загальних умов стадії апеляційного провадження та загальних умов стадії касаційного провадження (у частині перевірки судових рішень, які не набрали законної сили). Ознаками загальних умов стадій апеляційного та касаційного проваджень є: сферою дії є лише відповідна стадія; вираження специфічних особливостей стадії апеляційного або касаційного провадження; спільність при провадженні у будь-якій справі; обумовленість принципами кримінального процесу; визначення вимог до провадження процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень; спрямованість на забезпечення досягнення завдань стадії апеляційного або касаційного провадження.

5. Система загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили, містить такі елементи: свобода оскарження судових рішень, які не набрали законної сили; предмет апеляційної та касаційної перевірки; обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; недопустимість «повороту до гіршого» при перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; забезпечення прав осіб, які беруть участь у перевірці вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; можливість прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судом; широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій. Критеріями системи загальних умов перевірки є: пов'язаність спільним завданням; відносна самостійність кожного елементу системи (тобто зміст кожного елементу не повинен повторювати зміст іншого елементу або його частини); відсутність суперечностей між елементами; взаємопов'язаність та взаємозалежність елементів системи.

6. Для забезпечення реалізації свободи оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, механізм надання правової допомоги адвокатами при оскарженні засудженим, виправданим, потерпілим, цивільним позивачем або цивільним відповідачем судових рішень, що не набрали законної сили, потребує удосконалення та має включати в себе: 1) необхідність подання цими суб'єктами клопотання про надання правової допомоги для складання апеляційної або касаційної скарги; 2) обов'язок головуєчого у справі задовольнити це клопотання (якщо ці суб'єкти не користуються послугами професійного захисника або представника) та винести постанову про призначення захисника (представника) і направити її до адвокатського об'єднання. Процедура виконання цієї постанови має бути аналогічною виконанню постанови (ухвали) про призначення захисника у порядку ст. 47 КПК.

Суб'єкти оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, поділяються на види: за характером діяльності – професійні та непрофесійні суб'єкти оскарження; за обсягом права на оскарження – суб'єкти, які діють у власних інтересах, та суб'єкти, які діють у інтересах інших осіб; суб'єкти, які вправі оскаржити лише підсумкове судове рішення; суб'єкти, які вправі оскаржити і підсумкове судове рішення, і проміжні судові рішення; суб'єкти, які вправі оскаржити лише проміжні судові рішення.

7. Реалізації прав сторін у перевірці судових рішень, які не набрали законної сили, потребує регламентації їх правового статусу в окремій статті КПК, що закріплютиме їх права, обов'язки та особливості участі в апеляційному та касаційному провадженні.

8. Предмет апеляційної перевірки може полягати у перевірці законності, обґрунтованості, справедливості судового рішення. Предметом касаційної перевірки вироків, постанов, що не набрали законної сили, є лише законність та справедливість оскаржених судових рішень. Перевірка законності судового рішення включає перевірку дотримання органами дізнання, слідчим, прокурором та суддею вимог установлені кримінально-процесуальним за-

коном процесуальної форми під час порушення кримінальної справи. При перевірці законності постанови про застосування або незастосування примусових заходів медичного та виховного характеру (за ст. 7³ КПК) перевірці підлягають: правильність порушення кримінальної справи та провадження досудового розслідування; правильність судового розгляду; правильність кваліфікації суспільно-небезпечного діяння; правильність призначення примусового заходу медичного або виховного характеру. Елементом перевірки справедливості акту правосуддя є дотримання вимог розумності і справедливості при вирішенні питання про відшкодування моральної шкоди.

9. Нормативна регламентація обсягу перевірки справи апеляційним та касаційним судом щодо рішень, які не набрали законної сили, потребує удосконалення у частині: уніфікації обсягу перевірки справи апеляційним та касаційним судом та закріплення у КПК, що суд апеляційної та касаційної інстанції зобов'язаний вийти за межі вимог скарги, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого; закріплення у КПК, що при перевірці справи в апеляційному або касаційному порядку, якщо розгляд скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, суд зобов'язаний прийняти таке рішення; закріплення у ст. 365, 395 КПК можливості вищестоящого суду вийти за межі скарги у випадках виявлення істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону, незалежно від виду цих порушень.

10. Нові матеріали в апеляційному та касаційному провадженні – це об'єкти матеріального світу, які не досліджувалися судом першої або апеляційної інстанції, що подаються до апеляційного суду (предмети та документи) та касаційного суду (документи) або витребовуються ним, та встановлюють нові обставини, які мають значення для справи, а також випадки неправильного застосування норм кримінального закону та порушень норм кримінально-процесуального закону, і приєднані до матеріалів кримінальної справи ухвалою суду.

11. Недопустимість «повороту до гіршого» – це правове положення, яке встановлює заборону апеляційному та касаційному суду змінювати обвинувачення на більш тяжке або таке, що істотно відрізняється за фактичними обставинами, посилювати покарання, збільшувати суми, які підлягають стягненню за цивільним позовом, приймати інші рішення, які погіршують становище засудженого, виправданого та інших осіб, щодо яких винесено судові рішення, якщо вирок або постанова оскаржуються суб'єктами сторони захисту (крім випадків встановлення вищестоящим судом істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону). Положення про недопустимість «повороту до гіршого» поширюється на юридичну та фактичну сторони обвинувачення, а також на вирішення цивільного позову у кримінальній справі.

12. Рішення, винесені з істотними порушеннями вимог кримінально-процесуального закону, підлягають скасуванню за цією підставою незалежно від меж скарги (при дотриманні заборони скасовувати виправдувальний

вирок або ухвалу, постанову про закриття справи лише з мотивів істотного порушення прав підсудного, оскільки за відсутності цієї норми негативні наслідки порушення, допущеного владними суб'єктами процесу, покладатимуться на виправданого або особу, щодо якої закрито кримінальну справу).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кіцен Н.В. Деякі проблеми визначення обсягу перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили / Н.В. Кіцен // Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць. Вип. 40. / Керівник авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О.: Фенікс, 2010. – С. 167–174.
2. Кіцен Н.В. Предмет перевірки справи вищестоящим судом як загальна умова перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили / Н.В. Кіцен // Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць. Вип. 43. / гол. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О.: Національний університет «Одеська юридична академія»; Південно-український центр гендерних проблем, 2011. – С. 233–242.
3. Кіцен Н. Недопустимість «повороту до гіршого» та перевірка вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили / Н. Кіцен // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №6. – С. 149–152.
4. Кіцен Н.В. Система загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили: проблеми структурування / Н.В. Кіцен // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 60. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О.: Юридична література, 2011. – С. 224–230.
5. Кіцен Н.В. Недопустимість «повороту до гіршого» при перевірці вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили / Н.В. Кіцен // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.). – Т. 2. – Одеса, 2010. – С. 154–156.
6. Кіцен Н. Система принципів кримінального процесу, які реалізуються при перевірці судових рішень, які не набрали законної сили, у кримінальних справах / Н.В. Кіцен // Генезис публічного права: від становлення до сучасності : збірник наукових праць / За ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2010. – С. 202–204.
7. Кіцен Н.В. Загальні умови провадження як ознака стадії кримінального процесу / Н.В. Кіцен // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнародної наукової конференції «Дев'яті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 12–13 листопада 2010 р.): у 4-х ч. — Ч. 4: «Кримінальне право. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Кримінальний процес. Криміналістика. Судова експертиза». – Хмельницький:

Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – С.97-98.

8. Кіцен Н.В. Деякі риси порядку перегляду вироків, ухвал, постанов, які не набрали законної сили, у касаційному провадженні в Україні та Російській Федерації // Сучасні проблеми правової системи України : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. – Вип. 2. (28 жовтня 2010 р.). – К., 2010. – С. 298–299.
9. Кіцен Н.В. Загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили: поняття та правова природа / Н.В. Кіцен // II Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції, присвячені пам'яті професора В.П. Колмакова : зб. матеріалів (18-19 березня 2011 р.) / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.М. Дрьоміна. – О.: Фенікс, 2011. – С. 412–414.
10. Кіцен Н.В. Свобода оскарження судових рішень, які не набрали законної сили, у кримінальному судочинстві / Н.В. Кіцен // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу, 20–21 травня 2011 р., м. Одеса. Т. 2 / Відп. ред. д-р. юрид. наук В.М. Дрьомін // Національний університет «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2011. – С. 209-211.

АНОТАЦІЯ

Кіцен Н.В. Загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних та практичних проблем правового регулювання загальних умов перевірки судових рішень у кримінальних справах, що не набрали законної сили.

Розглянуто питання про поняття та систему загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили. Визначено правову природу та систематизовано загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили.

Надано правову характеристику загальних умов перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили: свобода оскарження; забезпечення прав осіб, які беруть участь у перевірці; предмет апеляційної та касаційної перевірки; обсяг перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили; недопустимість «повороту до гіршого»; можливість прийняття та витребування нових матеріалів вищестоящим судом; широкі повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій.

Ключові слова: апеляційне провадження, касаційне провадження, загальні умови перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, свобода оскарження, предмет апеляційної та касаційної перевірки, недопустимість «повороту до гіршого».

АННОТАЦІЯ

Кицен Н.В. Общие условия проверки приговоров, постановлений, определений суда, не вступивших в законную силу. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических проблем правового регулирования общих условий проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу.

Рассмотрены вопросы о понятии и системе общих условий проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу.

Определена правовая природа и систематизированы общие условия проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу. Отмечено, что общие условия проверки судебных решений, не вступивших в законную силу, не являются принципами уголовного процесса, а представляют собой их специфическое проявление в пределах производства по проверке судебных решений, не вступивших в законную силу.

Сформулирована система общих условий проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу; отмечено, что она состоит из общих условий стадии апелляционного производства и общих условий стадии кассационного производства (в части проверки судебных решений, не вступивших в законную силу).

К общим условиям проверки судебных решений, не вступивших в законную силу, отнесены: свобода обжалования; обеспечение прав лиц, которые принимают участие в проверке; предмет апелляционной и кассационной проверки; объем проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу; недопустимость «поворота к худшему»; возможность принятия и истребования новых материалов вышестоящим судом; широкие полномочия суда апелляционной и кассационной инстанций.

Дана правовая характеристика общих условий проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу.

Раскрыта сущность и значение свободы обжалования судебных решений, не вступивших в законную силу. Отмечена необходимость усовершенствования механизма оказания правовой помощи адвокатами при апелляционном и кассационном обжаловании судебных решений. Дополнительно

обоснован тезис о значительной трансформации этого положения в связи с наличием в УПК требований к содержанию и форме жалоб.

Проанализирована нормативная регламентация обеспечения прав лиц, которые принимают участие в проверке приговоров, постановлений, определений суда, не вступивших в законную силу. Отмечена необходимость четкой нормативной регламентации момента, с которого подсудимый становится осужденным (оправданным); дополнения перечня субъектов подачи апелляции и кассационной жалобы; расширения случаев участия защитника в апелляционном и кассационном производстве.

Определен предмет апелляционной (законность, обоснованность, справедливость судебного решения) и кассационной (законность и справедливость судебного решения) проверки.

Отмечены недостатки нормативной регламентации объема проверки приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу. Указана необходимость ее усовершенствования в части унификации объема проверки дела апелляционным и кассационным судом; расширения ревизионного начала апелляционной и кассационной проверки.

Раскрыта сущность недопустимости «поворота к худшему» при проверке приговоров, постановлений, определений, не вступивших в законную силу; обосновано действие этого положения в апелляционном производстве; отмечено, что это положение распространяется на юридическую и фактическую стороны обвинения, а также на разрешение гражданского иска в уголовном деле.

Рассмотрены вопросы, связанные с определением правовой природы новых материалов, которые принимаются и истребуются апелляционными и кассационными судами; обосновано, что эти материалы имеют разную правовую природу, поскольку часть из них является доказательствами, а другие – процессуальными способами установления обстоятельств, имеющих значение для дела, но не являются доказательствами.

Проанализированы широкие полномочия суда апелляционной и кассационной инстанций; указана необходимость расширения перечня судебных решений, которые выносятся по результатам апелляционного и кассационного рассмотрения, и уточнены основания их вынесения.

Внесены научно обоснованные предложения по усовершенствованию уголовно-процессуального законодательства Украины по вопросам общих условий проверки приговоров, постановлений, определений суда, не вступивших в законную силу.

Ключевые слова: апелляционное производство, кассационное производство, общие условия проверки судебных решений, не вступивших в законную силу, свобода обжалования, предмет апелляционной и кассационной проверки, недопустимость «поворота к худшему».

SUMMARY

Kitsen N.V. General conditions of review of sentences, decrees, rulings of the court, which do not come into force. – Manuscript.

The Dissertation for the Candidate of Law Degree, specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2011.

The thesis is devoted to research of theoretical and practical problems of legal regulation of the general conditions of review of court decisions on criminal cases which do not enter into force.

The issues concerning the concept and system of the general conditions of review of sentences, decrees, rulings which do not come into force, are discussed. The legal nature of the general conditions of review of sentences, decrees, rulings of the court, which do not come into force, has been determined and described systematically.

The legal description of the general conditions of review of sentences, decrees, rulings of the court, which do not come into force has been considered. They are: freedom of appeal, protection of the rights of persons involved in the checking, the object of a superior court review, extent of the review of sentences, decrees, rulings of the court, which do not come into force; inadmissibility of the «turn to the worse»; the superior court's possibility to accept and reclaim new materials; wide powers of the court of appeals and cassation instances.

Key words: appeal proceedings, cassation proceedings, general conditions of review of court decisions, which do not come into force, freedom of appeal, the object of the criminal case review, inadmissibility of the «turn to the worse».